

Марија Н. Јаневска*
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет**
Департман за англистику

ПРОДУКЦИЈА ПОСТВОКАЛСКОГ /r/ КОД СРПСКИХ СТУДЕНАТА АНГЛИСТИКЕ***

У овом раду испитује се реализација поствокалског апроксиманта /r/ код српских студената енглеског језика у односу на одређене социолингвистичке и лингвистичке факторе. Циљ рада јесте утврдити у којој мери говор српских испитаника одговара ротичком (општеамерички), односно, неротичком (јужни британски стандард) изговорном моделу енглеског језика. Истраживање је спроведено на узорку од 15 испитаника (8 женских и 7 мушких испитаника). Од спољашњих фактора посебно су сагледани: пол, одабрани изговорни модел енглеског језика, као и изложеност испитаника ротичком, тј. неротичком варијетету путем медија. Од унутрашњих фактора испитани су: слоговна структура, квалитет претходног вокала и лексичка фреквентност. Анализа показује да је говор српских студената знатно ближи (73,99%) ротичком варијетету енглеског језика. Такође, продукција ротичког гласа је у истраживању била чешћа код мушких говорника, посебно оних испитаника који су као свој изговорни модел навели општеамерички варијетет, као и испитаника који су чешће изложени поменутом изговорном моделу. Када су лингвистички фактори у питању, већа учесталост реализације поствокалског /r/ забележена је у медијалној позицији, код нискофреквентних речи и у контекстима где је ротичком гласу претходио вокал задњег реда.

Кључне речи: поствокалско /r/, ротички варијетет, неротички варијетет, круг који се шири, социолингвистички фактори, лингвистички фактори, енглески језик као страни

1. Уводна разматрања

Варијације у изговору код говорника различитих варијетета енглеског језика резултат су понајвише разлика у вокалском систему (BRUKS 2015: 14; KRATENDEN 2001: 85).⁴ За разлику од вокала које карактерише велики степен варијабилности,

* marija.janevska@filum.kg.ac.rs

** Истраживање спроведено у раду финансирано је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (Уговор о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2022. години, број 451-03-68/2022-14/ 200198).

*** Део овог рада под насловом „Утицај лингвистичких и социолингвистичких фактора на продукцију поствокалског /r/ код српских студената англистике“ био је представљен у виду усменог саопштења на XIV научном скупу младих филолога *Савремена проучавања језика и књижевности* на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу, који је одржан 02. априла 2022. године.

⁴ Осим разлика у изговору, значајне су наравно и лексичке, ортографске и граматичке разлике међу варијететима (в. VAJBER, JOHANSON i dr. 1999; KVERK, GRINBAUM i dr. 1985; ISTVUD 1994; MARFI

консонантски систем енглеских изговорних модела је релативно уједначен (KOLINS, MIZ 2013: 158). Међутим, када су консонанти у питању, једна од најуочљивијих разлика, уједно и критеријум за класификацију енглеских изговорних модела, јесте продукција поствокалског /r/. Према томе, сви изговорни модели енглеског језика могу се категорисати као *ротички* (енгл. *rhotic*) или *неротички* (енгл. *non-rhotic*), у зависности од тога да ли се поствокалски апроксимант /r/ реализује у говору или не (ŠARBAVI, DETERDING 2010: 121).

Код ротичких варијетета, какав је општеамерички⁵ (енгл. *General American*), консонант /r/ реализује се кад год је он ортографски присутан у речи (TAN 2011: 1954). С друге стране, у неротичким варијететима, попут јужног британског стандарда⁶ (енгл. *Southern British Standard*), /r/ је у говору присутно једино у предвокалској позицији, односно, као *почетак* слога⁷ (енгл. *onset*) (нпр. у речи *rain* /reɪn/ или *brain* /breɪn/). Дакле, за разлику од ротичких варијетета, у неротичким варијететима се поствокалско /r/ не реализује у финалној позицији у речи, односно, као *кода* тј. *завршетак* слога (енгл. *coda*) (нпр. у речима *car* /kɑː/ или *normal* /'nɔːməl/) (GIGERIC 1992: 63). Исто тако се, у неротичким изговорним моделима, поствокалско /r/ не реализује на крају речи уколико наредна реч почиње консонантом (нпр. *car dealer* /kɑː'diːlə/) (DEMIREZEN 2012: 2659). Међутим, уколико наредна реч почиње вокалом (нпр. *car owner* /kɑːr'əʊnə/), консонант /r/ ће се, у датом контексту, реализовати као такозвано *везивно* /r/⁸ (енгл. *linking /r/*) (TAN 2011: 1954).

С обзиром на то да је реализација /r/ апроксиманта један од критеријума за дистинкцију различитих изговорних модела енглеског језика (LI, КАВАК 2017: 62), бројна истраживања испитивала су његову продукцију у језицима који, према Качруовом (1990) *Моделу концентричних кругова* (енгл. *The Three Circle Model of World Englishes*)⁹, припадају унутрашњем (енгл. *Inner Circle*) (ŠI 2021; MEKDERMOT 2020;

2019).

5 Општеамерички енглески (енгл. *General American*, скраћено GA) јесте најзаступљенији и релативно хомогени варијетет америчког енглеског који обухвата претежно западну, а искључује јужну и источну територију Америке (KESIDI 1985: xiv; DŽOUNZ 2006: vi). Осим поменутог термина, за стандардни амерички изговор користе се и термини *Network English* и *Network Standard* (KAR 2008: 109; KRISTAL 2008: 207).

6 Јужни британски стандард (енгл. *Southern British Standard*, скраћено SBS) подразумева скуп изговорних карактеристика својствених говорницима виших друштвених класа који живе у пределу Лондона (ČUBROVIĆ 2004: 40). За стандардни британски варијетет користе се и термини: *Received Pronunciation* (скраћено RP), *Standard Southern British English*, *BBC English*, као и *General British* (BRUKS 2015: 13; KRISTAL 2008: 4).

7 Слововну структуру, према англистичкој литератури, чине: *почетак* (енгл. *onset*) и *рима* (енгл. *rhyme*). Рима се потом разлаже на *језгро* тј. *нуклеус* (енгл. *peak* или *nucleus*) и *коду* (енгл. *coda*) (ROUČ 1991: 73). Међутим, у србистичкој литератури, може се приметити употреба нешто другачијих термина. Тачније, према домаћој литератури, слог се најпре разлаже на *почетак* и *коду*, при чему се *кода* састоји из *језгра* и *завршетка* (PETROVIĆ, GUDURIĆ 2010: 101).

8 *Везивно* /r/ јавља се у речима у којима је консонант /r/ ортографски присутан на крају речи, када наредна реч почиње вокалом (нпр. *here is* /hiəz/), за разлику од *интрузивног* /r/ (енгл. *intrusive /r/*) које није ортографски присутно у речи, али се у истом контексту реализује у говору ради лакшег изговора (нпр. *law and order* /ləʔ ənd 'ɔːdə/) (KRISTAL 2008: 280, 253).

9 Земље унутрашњег круга (енгл. *Inner Circle*) су земље у којима се енглески језик говори као матерњи (енгл. *native language*). Спољашњи круг (енгл. *Outer Circle*) чине бивше британске колоније, односно, земље у којима се енглески говори као други језик (енгл. *second language*), док круг који се

PIRSI 2012; IRVIN, NEGI 2007; NAJT, DALČER i dr. 2007), и спољашњем кругу (енгл. *Outer Circle*) (ŠARBAVI, HASNAN 2018; TAN 2012; TAN 2011; ŠARBAVI, DETERDING 2010; ČAND 2010; DETERDING 2007). Ипак, када је реч о земљама које припадају кругу који се шири (енгл. *Expanding Circle*), приметан је недостатак таквих студија (LI, КАВАК 2017: 68). Наиме, приликом прикупљања литературе за потребе тренутног истраживања, пронашли смо свега три студије овог типа. Једна од њих (KANG 2013), посвећена је испитивању степена ротичности код корејских говорника енглеског језика као страног, док су се преостале две студије (SANDKVIST, GAO 2016; LI, КАВАК 2017) фокусирали на говор кинеских испитаника. Резултати поменутих студија наводе на закључак да је продукција ротичког гласа условљена нешто другачијим факторима у поређењу са онима који су својствени земљама унутрашњег и спољашњег круга. Тачније, фактори као што су узраст, професија испитаника, социјални статус и сл., јесу од значаја када је реч о земљама које чине унутрашњи и спољашњи круг. Исто се пак не може рећи за круг који се шири (LI, КАВАК 2017; NEGI, IRVIN 2010). Резултати поменутих студија сугеришу, дакле, да се не може говорити о постојању универзалних фактора, будући да се тенденције међу говорницима различитих концентричних кругова поприлично разликују.

У оквиру земаља где се енглески језик говори као страни, студије ротичности спровођене су са циљем да се код неизворних говорника енглеског језика испита преференција за британским, односно, америчким изговорним моделом. Када је реч о домаћим студијама, посебно студијама које су испитивале ставове српских говорника у вези са стандардним енглеским варијететима (GRUBOR, VJELOGRLIĆ i dr. 2008; GRUBOR, HINIĆ 2011; STOJIĆ 2017; ČUBROVIĆ, VJELAKOVIĆ 2020), примећено је да говорници неретко мешају изговорне карактеристике британског и америчког енглеског. Неке од тих студија (STOJIĆ 2017; ČUBROVIĆ, VJELAKOVIĆ 2020), указале су и на већу преференцију студената за америчким изговорним моделом. Међутим, сама чињеница да су говорници, према својој процени, наклоњени одређеном варијетету не мора нужно подразумевати и то да они у свом говору заиста реализују карактеристике одабраних изговорних модела. Стога, у тренутном истраживању покушаћемо да сагледамо у којој мери говор српских испитаника одговара варијетету енглеског језика који они бирају као свој референтни модел. Ослањајући се на резултате горенаведених студија у оквиру круга који се шири, у раду ћемо сагледати продукцију ротичког гласа у односу на поједине лингвистичке и социолингвистичке факторе. Међутим, пре него што представимо емпиријски део рада, ради формирања теоријског оквира, у наредном сегменту, уследиће најпре краћи приказ резултата претходних студија, након чега ће се приступити опису методологије и анализи корпуса.

2. Резултати претходних студија

Истраживање степена ротичности говора корејских испитаника (KANG 2013) је, по свему судећи, прва објављена студија када је реч о земљама које припадају Качруовом (1990) кругу који се шири. У поменутом истраживању, учествовало шири (енгл. *Expanding Circle*) чине земље у којима се енглески језик говори као страни (енгл. *foreign language*) (KAČRU 1994: 136).

је тридесеторо студената, док су као инструменти истраживања коришћени листа речи и пасуси за читање. Циљ истраживања био је сагледати утицај лингвистичких и социолингвистичких фактора на продукцију ротичког гласа. Од спољашњих, односно, социолингвистичких фактора анализирани су: пол испитаника, боравак у англофоној земљи и ниво познавања енглеског језика. Од унутрашњих, тј. лингвистичких фактора, сагледани су: квалитет претходног вокала, структура слога, као и лексичка фреквентност (KANG 2013: 5–8). Приликом анализе корпуса коришћена је аудитивна анализа. Стога, са циљем да се појача валидност резултата, 10% анализираниог корпуса проверило је још двоје изворних говорника енглеског језика. Резултати истраживања указују на то да је говор корејских студената ближи (73,9%) ротичком варијетету енглеског језика (KANG 2013: 11). Аутор рада (2013: 17) напомиње да су, у поређењу са лингвистичким факторима, социолингвистички фактори били од већег значаја. Међутим, упркос нешто слабијем утицају лингвистичких фактора, интересантан је податак да је већи проценат ротичких токена забележен код речи које одликује висока фреквентност. Наиме, аутор (2013: 14) је мишљења да се говорници, када су мање заступљене речи у питању, више фокусирају на изговор целокупне речи, а мање на продукцију поствокалског /r/. С друге стране, код веома фреквентних речи, говорници више пажње посвећују продукцији ротичког гласа, будући да је, услед високе учесталости, реч сама по себи позната, те није тешка за изговор. Такође, у овој студији је код женских испитаника забележен већи проценат ротичности говора (76% приликом читања пасуса и 86,1% приликом читања листе речи), у поређењу са мушким испитаницима (66,0% приликом читања пасуса и 71,9% приликом читања листе речи) (KANG 2013: 18). Важно је, ипак, поменути и да је већина испитаника у истраживању (22/30) изразила преференцију за америчким варијететом (KANG 2013: 10), што је потенцијално допринело високом проценту ротичких токена. Другим речима, проценат ротичности би могао бити нешто другачији да је број испитаника у зависности од одабраног варијетета енглеског био уједначен. Осим неуједначеног броја испитаника, када је у питању циљни изговорни модел, недостатак ове студије је и то што је као инструмент за прикупљање корпуса коришћен једино формални задатак (листа речи и пасуси за читање), на шта указује и сам аутор (2013: 19). Неопходно је, дакле, истражити и изговор поствокалског апроксиманта /r/ у спонтаном говору испитаника.

Друга студија значајна за наш рад јесте студија са кинеским говорницима енглеског језика као страног (SANDKVIST, GAO 2016). У овом истраживању учествовало је осморо студената пореклом из Јунан провинције у Кини. Аутори овог рада испитивали су пре свега утицај формалности задатка на продукцију поствокалског /r/. У поређењу са корејским испитаницима (KANG 2013), ово истраживање бележи нешто нижи степен ротичности (38,5% интервју, 45,1% читање текста и 64,9% упитник). Занимљиво је и да је већи број ротичких токена забележен у формалном задатку (упитник), у односу на неформални (интервју). Међутим, како је варијетет мандаринског језика којим се служе говорници из Јунан провинције неротички (LI, КАВАК 2017: 68), нижи проценат ротичких токена у неформалном задатку последица је вероватно интерференције матерњег дијалекта. На то указује и трећа студија (LI, КАВАК 2017), у којој су учествовали кинески испитаници из јед-

не северне провинције. Тачније, у истраживању које су спровели Ли и Кабак (2017: 71), учествовало је тринаесторо испитаника (8 женских и 5 мушких), који говоре ротички варијетет мандаринског језика. За разлику од претходна два истраживања (KANG 2013; SANDKVIST, GAO 2016), испитаници овога пута нису били студенти, већ професори енглеског језика. Када је у питању изговорни модел, седморо испитаника изразило је преференцију за општеамеричким варијететом, док је шесторо навело јужни британски стандард као свој изговорни модел. За прикупљање корпуса коришћена су три задатка: читање кратке приче на енглеском језику, дискусија на одређену тему и читање реченице на матерњем језику (LI, КАВАК 2017: 71–73). Од социолингвистичких фактора анализирани су: пол, године старости, циљни изговорни модел, степен ротичности матерњег дијалекта, порекло испитаника, формалност говорног стила, изложеност испитаника енглеским варијететима путем медија, познавање додатних страних језика, као и боравак у англофоној земљи. Од лингвистичких фактора сагледани су: квалитет претходног вокала, акценат и слоговна структура (LI, КАВАК 2017: 74–75). Укупан проценат ротички изговорених токена у истраживању био је релативно низак (55,1%) (LI, КАВАК 2017: 76). Разлог за то може бити боље познавање енглеског језика, будући да су испитаници били професори, а не студенти, те су, самим тим, били боље упознати са карактеристикама енглеских варијетета. Ипак, проценат ротичности је у овом раду био нешто виши у поређењу са резултатима добијених анализом говора кинеских испитаника из Јунан провинције (SANDKVIST, GAO 2016), где је укупан проценат ротичких токена износио око 49,5%. Аутори овог рада (LI, КАВАК 2017) верују да је разлика у проценту била условљена ротичким, односно, неротичким варијететом матерњег језика кинеских испитаника. Када говоримо о конкретним унутрашњим и спољашњим факторима, као најзначајнији унутрашњи фактор се у истраживању издвојио квалитет претходног вокала. Тачније, највећи проценат изговорених ротичких токена забележен је у контекстима где се испред поствокалског /r/ налазио вокал *near*¹⁰, док је најмањи проценат забележен код вокала *start* и *force* (LI, КАВАК 2017: 78). Најзначајнији спољашњи фактор био је изговорни модел енглеског језика. Односно, продукција ротичког гласа била је чешћа код говорника који су се определили за амерички изговорни модел (LI, КАВАК 2017: 82). Као недостатак свог истраживања аутори (LI, КАВАК 2017: 84) наводе то да је за испитивање ротичности матерњег дијалекта коришћен једино формални задатак.

Узимајући у обзир резултате горенаведених студија, као и неистраженост поменутих теме ван земаља унутрашњег и спољашњег круга, у овом раду покушаћемо да обогатимо досадашња сазнања и сагледамо тенденције српских говорника енглеског језика као страног у погледу продукције ротичког гласа. Како бисмо упоредили резултате тренутног истраживања са резултатима претходних студија, у раду ћемо сагледати ротичност говора српских студената у односу на социолингвистичке и лингвистичке факторе који су се у претходним студијама издвојили као значајни. Резултати истраживања помоћи ће нам и да установимо у којој мери говор српских студената одговара њиховим преферираним варијететима.

10 У раду су за вокале употребљене кључне речи, односно, имена стандардних лексичких сетова (енгл. *standard lexical sets*) (VELS 1982: 122).

3. Методологија истраживања

3.1. Испитаници

У истраживању је учествовало петнаесторо студената (8 женских и 7 мушких) англистике на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу. Одабир испитаника је у великој мери био условљен социолингвистичким факторима који су изабрани за анализу. Наиме, у раду смо тежили ка томе да сагледамо најпре оне социолингвистичке факторе који су се у ранијим студијама показали као утицајни. Будући да је пол испитаника био важан спољашњи фактор, приликом одабира испитаника водило се рачуна о томе да број мушких и женских студената буде релативно уједначен. Такође, важан спољашњи фактор био је и изговорни модел енглеског језика. У зависности од изабраног варијетета, испитаници су најпре подељени у три групе (GA, SBS, MIX). Како би се сагледале потенцијалне разлике у продукцији поствокалског /r/ у оквиру група, било је важно изједначити број испитаника. Међутим, с обзиром на то да је свега пет испитаника (женских) изразило преференцију за јужним британским стандардом (SBS), преостале две групе (GA и MIX) имале су једнак број испитаника (по пет). Нажалост, како ниједан мушки испитаник није навео јужни британски стандард као циљни изговорни модел, број мушких и женских испитаника у оквиру сваке од поменутих група није био уједначен. За прикупљање биографских података о испитаницима коришћен је упитник. Сви испитаници били су изворни говорници српског језика, узраста од 19 до 24 године. Иако ниједан испитаник није боравио у некој англофоној земљи, сви они су као студенти англистике свакодневно изложени енглеском језику. Самим тим, од студената се захтевало да прецизирају енглески варијетет коме су у највећој мери изложени путем медија. Деветоро испитаника је, притом, навело амерички варијетет, петоро је пријавило једнаку изложеност британском и америчком, док је само један испитаник навео већу изложеност искључиво британском варијетету. Детаљан опис биографских података испитаника дат је у Табели 1. Такође, сви испитаници дали су писмену сагласност за учешће у истраживању.

Табела 1. Табеларни приказ биографских података испитаника

испитаници	пол	године старости	матерњи језик	додатни страни језик	боравак у англофоној земљи	изложеност енглеском варијетету	одабрани варијетет енглеског
И1	ж	24	српски	немачки	-	амерички	SBS
И2	ж	20	српски	немачки	-	амерички	SBS
И3	ж	20	српски	шпански француски	-	британски	SBS
И4	ж	19	српски	немачки	-	амерички	SBS
И5	ж	19	српски	руски	-	оба	SBS
И6	ж	20	српски	корејски јапански француски	-	оба	GA
И7	м	20	српски	-	-	амерички	GA
И8	м	20	српски	руски италијански	-	оба	GA

И9	м	19	српски	-	-	амерички	GA
И10	м	20	српски	француски шпански	-	амерички	GA
И11	ж	24	српски	немачки	-	оба	MIX
И12	м	21	српски	-	-	амерички	MIX
И13	м	20	српски	шпански	-	оба	MIX
И14	м	19	српски	француски немачки	-	амерички	MIX
И15	ж	20	српски	италијански	-	амерички	MIX

3.2. Инструмент истраживања и процедура

Изузев упитника, у раду су као инструмент истраживања коришћена питања за дискусију. Формални тип задатка, попут листе речи или текстова за читање, није коришћен ради прикупљања корпуса будући да анализа пажљивог говора није била циљ. Наиме, како су неке од ранијих студија (SANDKVIST, GAO 2016) установиле да је дистрибуција ротичког гласа условљена степеном формалности задатка, претпоставили смо да ће испитаници у формалним задацима више пажње обратити на изговор, те да ће проценат ротички изговорених токена бити знатно висок. Такође, с обзиром на то да је српски језик ротички, претпоставили смо да ће фонетски правопис српског језика допринети ротичности говора испитаника, чак и оних испитаника који су се определили за јужни британски стандард. Стога смо се у истраживању одлучили за анализу спонтаног говора, будући да, у том случају, студенти мање обраћају пажњу на свој изговор. Самим тим, у циљу прикупљања корпуса употребљен је неформални тип задатка.

Испитаницима су постављена следећа питања: *Do you think people are nowadays more occupied with their looks and their overall health, compared to a few decades ago? Why/why not? Do you think health and wellness have become a trend? Do you feel pressured to adopt a healthy lifestyle?* Од испитаника се није захтевало да одговоре нужно на сва питања. Већи број питања постављен је како би време трајања снимка било минимум 3 минута. У поставци задатка назначено је и да снимак одговора сме трајати и дуже.

Транскрипција говора заснивала се на аудитивној методи. У складу са предметом и циљем истраживања, сагледани су контексти у којима се консонант /r/ налази у финалној позицији у речи, односно, као кода тј. завршетак слога (нпр. *poor, working, smart*), као и контексти где се /r/ налази на крају речи, а наредна реч почиње консонантом (нпр. *more than*).¹¹ Анализом нису обухваћени примери у којима се консонант /r/ налази на крају речи, а наредна реч почиње вокалом (нпр. *more occupied*), будући да се у том случају и у британском варијетету /r/ свакако реализује. Стога, из анализе су искључени контексти где се /r/ јавља као *везивно* (енгл. *linking*), односно, *интрузивно* /r/ (енгл. *intrusive*). Укупан број потенцијалних токена износио је, дакле, 346.

3.2.1. Социолингвистички фактори

11 Важно је поменути да је у појединим случајевима било речи о [r]-обојеном вокалу (енгл. [r]-colored vowel [ə], [ɜ]). Међутим, за потребе овог истраживања, није се улазило у разлику између /r/ апроксиманта и обојеног вокала, већ је био циљ испитати да ли се графолошки присутно /r/ реализује и у говору наших испитаника.

У раду су од социолингвистичких, тј. спољашњих фактора сагледани: пол испитаника, одабрани изговорни модел енглеског језика и изложеност испитаника ротичком, односно, неротичком енглеском варијетету путем медија (в. Табелу 2). У истраживању смо тежили ка томе да испитамо факторе који су се показали као релевантни у претходним студијама (KANG 2013; SANDKVIST, GAO 2017). Међутим, поједини фактори су ипак искључени из даље анализе. Конкретно, старосна доб није узета у обзир, будући да су испитаници били приближних година (просек година старости = 20.33). Фактор попут боравка у англофоној земљи искључен је из анализе с обзиром на то да нико од студената није боравио у некој земљи где се енглески језик говори као матерњи. Такође, утицај додатних страних језика није узет у обзир јер су готово сви испитаници у упитнику нагласили да је њихов ниво познавања тих језика релативно низак, односно, знатно нижи у поређењу са знањем енглеског, који је свим испитаницима био први страни језик. То је, дакле, искључило могућност интерференције осталих страних језика на енглески језик.

Табела 2. Преглед анализираних социолингвистичких фактора

фактор	
пол испитаника	мушки
	женски
изговорни модел енглеског језика	општеамерички (енгл. <i>General American</i> , скраћено GA)
	јужни британски стандард (енгл. <i>Southern British Standard</i> , скраћено SBS)
	комбинација општеамеричког и јужног британског стандарда (MIX)
изложеност испитаника (не) ротичком варијетету путем медија	ротички варијетет
	неротички варијетет
	ротички и неротички

Анализа говора корејских испитаника (KANG 2013) указала је на нешто већу учесталост продукције /r/ апроксиманта код женских говорника, због чега је фактор попут пола испитаника сагледан и у овом раду. Укупан број мушких и женских испитаника био је релативно уједначен (8 женских и 7 мушких). Међутим, тај број није био једнак у оквиру група које су формиране на основу другог сагледаног фактора, тј. изговорног модела енглеског језика. Као што је то већ поменуто, због чињенице да ниједан мушки испитаник није навео јужни британски стандард као свој одабрани варијетет, три групе говорника (GA, SBS, MIX) нису имале подједнак број мушких и женских студената. Конкретно, у оквиру групе која се определила за јужни британски стандард (SBS), сви испитаници били су женског пола. У оквиру групе која се определила за општеамерички варијетет (GA), било је 4 мушка и 1 женски испитаник, док је у групи испитаника који су се изјаснили да користе комбинацију британског и америчког (MIX) било 2 женска и 3 мушка говорника.

Што се одабраног изговорног модела тиче, ти подаци добијени су на основу упитника који су студенти на почетку истраживања попунили. У упитнику су као понуђени варијетети наведени: општеамерички, јужни британски стандард и комбинација тих варијетета. Осим понуђених изговорних модела, студентима смо дали

опцију да наведу и неки други варијетет, међутим, нико од испитаника то није учи-нио. Најпре смо желели да сагледамо разлике у продукцији ротичког гласа између група. У истраживању смо пошли од претпоставке да ће проценат ротичких токена бити нижи код студената који су као свој изговорни модел енглеског навели јужни британски стандард. Такође, одлучили смо да у анализу укључимо и студенте који су навели комбинацију двају стандардних варијетета, са циљем да установимо ком је заправо варијетету њихов изговор ближи.

Последњи у групи одабраних социолингвистичких фактора био је варијетет ком су студенти изложени путем медија. Директну изложеност испитаника изворним варијететима енглеског није било могуће испитати, услед чињенице да нико од студената није боравио у некој англофоној земљи. Испитивањем овог фактора желели смо да утврдимо да ли је проценат ротичких токена већи код оних студената који су више изложени ротичком варијетету (општеамерички), у поређењу са оним студентима који су изложени неротичком (јужни британски стандард), или су пак подједнако изложени ротичком и неротичком варијетету.

3.2.2. Лингвистички фактори

Међу сагледаним лингвистичким факторима били су: слоговна структура, лексичка фреквентност и квалитет претходног вокала (в. Табелу 3).

Табела 3. *Преглед анализираних лингвистичких фактора*

фактор		пример
слоговна структура речи	/r/ у финалној позицији у речи	<i>poor</i>
	/r/ у финалној позицији у речи, наредна реч почиње консонантом	<i>more than</i>
	/r/ у финалној позицији слога, испред хетеросилабичког консонанта	<i>energy</i>
	/r/ у финалној позицији слога, испред таутосилабичког консонанта	<i>start</i>
лексичка фреквентност (СОСА)	висока: > 100 000	<i>for</i>
	просечна: 1000 ~ 100 000	<i>smartest</i>
	ниска: < 1000	<i>exercising</i>
квалитет вокала	NURSE	<i>certain</i>
	LETTER	<i>better</i>
	NEAR	<i>years</i>
	SQUARE	<i>compared</i>
	FORCE	<i>forms</i>
	START	<i>car</i>

Како би се резултати овог истраживања упоредили са резултатима претходних студија (KANG 2013; SANDKVIST, GAO 2016; LI, KABAК 2017), истраже-

на је иста слоговна структура као и у претходним радовима. Тачније, анализирани су примери у којима се консонант /r/ јавио у (1) финалној позицији једносложних (нпр. *more*) и вишесложних речи (нпр. *healthier*); (2) у финалној позицији у речи када наредна реч почиње консонантом (нпр. *are very, answer but*); (3) у финалној позицији слога испред хетеросилабичког¹² консонанта (нпр. *personal*); и (4) у финалној позицији слога испред таутосилабичког¹³ консонанта (нпр. *world*). Неке од претходних студија указале су на тенденцију говорника да чешће изговарају поствокалски апроксимант /r/ онда када је он једини консонант у коди, тј. завршетку слога, у поређењу са случајевима где коду слога чини консонант /r/ у комбинацији са неким другим консонантом, односно, када је реч о консонантској групи (LI, КАВАК 2017: 76).

Фреквентност речи преузета је из *Корпуса савременог америчког енглеског* (енгл. *Corpus of Contemporary American English*, скраћено COCA¹⁴). У раду смо применили исти принцип поделе који је претходно примењен у студији са корејским испитаницима (KANG 2013). Конкретније, речи су на основу фреквентности подељене у три групе (висока, просечна и ниска фреквентност), како би се установиле разлике у дистрибуцији апроксиманта /r/ у односу на учесталост речи. У истраживању са корејским говорницима показало се да је већи степен ротички изговорених токена забележен код високофреквентних речи (KANG 2013: 14). Овај податак желели смо, дакле, да проверимо и на нашем узорку.

На крају, сагледали смо и квалитет вокала као потенцијални лингвистички фактор. Заправо, досадашња истраживања (LI, КАВАК 2017; KANG 2013) указују на опречне ставове по питању овог фактора. Док је у студији са кинеским испитаницима (LI, КАВАК 2017) квалитет претходног вокала највише утицао на продукцију поствокалског /r/, у студији са корејским испитаницима (KANG 2013) овај фактор није био од посебног значаја. Као и у претходним истраживањима, у раду су анализирани вокали: NURSE, LETTER, NEAR, SQUARE, FORCE и START. Осим поменутих вокала, у нашој анализи јавио се и вокал CURE. Ипак, с обзиром на то да је овај вокал био присутан у само једном примеру и да није анализиран у претходним студијама, он је искључен из даље анализе.

4. Резултати истраживања и дискусија

У Табели 4, приказан је укупан проценат ротички изговорених токена, који сугерише да је говор српских студената, када је реч о нашем узорку испитаника, ближи (73,99%) ротичком варијетету енглеског језика. Уколико упоредимо тај резултат са претходним студијама, можемо приметити велику сличност са, пре свега, корејском студијом (KANG 2013) где је забележен готово идентичан проценат ротичности (73,9%). У студијама са кинеским испитаницима (SANDKVIST, GAO 2016; LI, КАВАК 2017), проценат ротичности био је знатно нижи. Међутим, у једној од тих студија (SANDKVIST, GAO 2016) неротички дијалекат матерњег језика допринео је нижем проценту ротичких токена (49,5%), док су у другој студији (LI,

12 Термин *хетеросилабички* користи се да означи скупину гласова који припадају различитим слоговима (RIKARD 1969: 469).

13 Термин *таутосилабички* означава скуп гласова који припадају истом слогу (RIKARD 1969: 596).

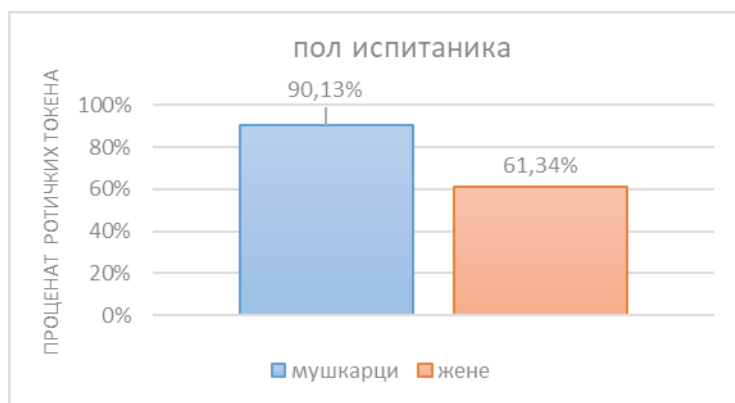
14 Доступно на <<https://www.english-corpora.org/coca/>> 17.03.2022.

КАВАК 2017) испитаници били професори енглеског језика, те је релативно низак проценат ротичности (55,1%) резултат бољег познавања изговорних карактеристика различитих варијетета енглеског језика.

Табела 4. Процент ротичких и неротичких токена

	ротички	неротички	укупно
N	256	90	346
%	73,99	26,01	100

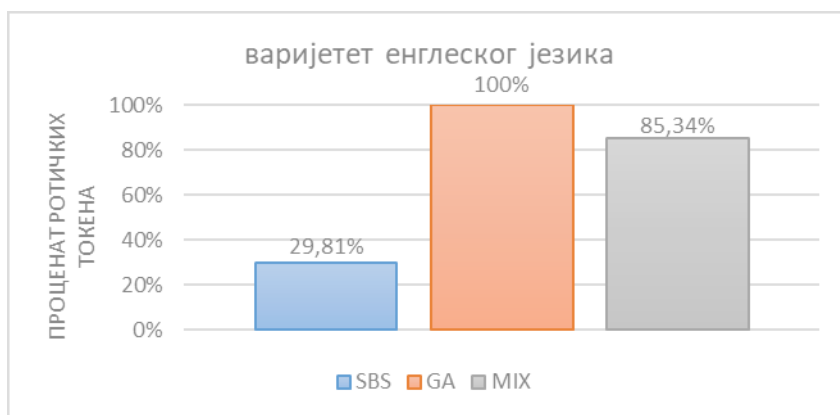
Ако сагледамо продукцију ротичког гласа у односу на анализирани спољашње факторе, резултати показују да је проценат ротичких токена већи код мушких говорника (90,13%; 137/152 токена), у поређењу са женским говорницама (61,34%; 119/194 токена) из нашег узорка испитаника (в. Графикон 1). Можемо закључити и да је говор наших студената генерално ротички, будући да и код женских испитаника он износи преко 50%. Међутим, као што смо већ истакли, број мушких и женских студената у оквиру група формираних на основу одабраног варијетета енглеског језика није био једнак. Тачније, већина мушких испитаника (4/7) у истраживању је као свој циљни варијетет навела општеамерички. Такође, већина женских испитаника (5/8) определила се за јужни британски стандард. Дакле, изражена преференција за ротичким, односно, неротичким изговорним моделом је потенцијално допринела чешћој продукцији ротичког гласа код мушких говорника. Стога, када је у питању фактор попут пола, потребно је да се у будућим истраживањима изједначити број говорника у оквиру изговорних модела, како би се добили поузданији резултати.

Графички приказ 1. Процент ротичких токена у односу на пол испитаника

Када је у питању фактор попут одабраног изговорног модела енглеског језика, код групе испитаника која је свој изговор окарактерисала као општеамерички (GA), проценат ротичности износи 100% (126/126 токена). У оквиру групе која се определила за јужни британски стандард (SBS), проценат ротичких токена износи 29,81% (31/104 токена), док је код групе испитаника која је одабрала комбинацију британског и америчког варијетета (MIX) проценат ротичких токена 85,34% (99/116 токена). Дакле, говор последње групе испитаника (MIX) ближи је ротичком варијетету енглеског, додуше у мањој мери у поређењу са говорницама који су

одабрали општеамерички варијетет. Ови подаци приказани су и на Графикону 2.

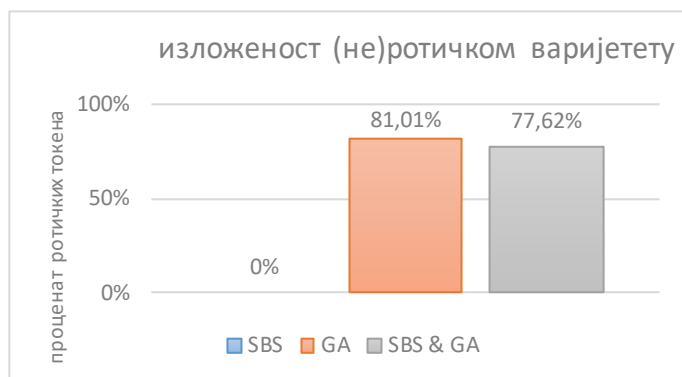

Графички приказ 2. Процент ротичких токена у односу на одабрани изговорни модел

Иако анализа везивног и интрузивног /r/ није била предмет тренутног истраживања, код испитаника који су се у истраживању определили за британски модел, уочено је да студенти не реализују интрузивно и везивно /r/ у контекстима где изворни говорници британског варијетета то по правилу чине. Другим речима, када говоримо о нашем узорку испитаника, код студената је примећена тенденција да генерализују правила дистрибуције поствокалског /r/. Уочена тенденција ипак није изненађујућа, с обзиром на то да су поједине студије (MEKDERMOT 2020: 50) показале да ће говорници, уколико су упознати са чињеницом да је, на пример, одређени варијетет ротички, очекивати да апроксимант /r/ буде изговорен, то јест, перципираће га и онда када апроксимант /r/, из одређеног разлога, није реализован. И у случају неротичког варијетета можемо претпоставити да, код испитаника који су се определили за јужни британски стандард, везивно и интрузивно /r/ није реализовано због тога што су се испитаници водили тиме да је британски варијетет неротички, те је, из тог разлога, избегавана продукција ротичког гласа у датим контекстима. Између осталог, 100% ротичност говора оних испитаника који су у нашем истраживању навели општеамерички варијетет као свој модел може бити резултат упознатости испитаника са тим да је амерички варијетет енглеског језика ротички. Ако сагледамо процентуалну заступљеност ротичког гласа код групе испитаника која је свој изговор описала као британски, приметимо да је њихов говор, у мањој мери, ипак ротички (29,81%). Верујемо да је код ових испитаника до продукције ротичког гласа дошло услед веће изложености америчком изговорном моделу, с обзиром на то да је, у оквиру поменуте групе, већина испитаника (3/5) навела већу изложеност ротичком варијетету.

Резултати анализе последњег социолингвистичког фактора, показују да је проценат ротичких токена већи код оних студената који су пријавили већу изложеност општеамеричком варијетету (81,01%; 145/179 токена). Код групе која је пријавила једнаку изложеност америчком и британском моделу, тај проценат је нешто мањи, тј. износи 77,62% (111/143 токена), док код једног студента који је пријавио већу изложеност британском варијетету износи 0% (0/24 токена).

Процентуална заступљеност ротичких токена у односу на изложеност студената (не)ротичком варијетету енглеског језика приказана је на Графикону 3.

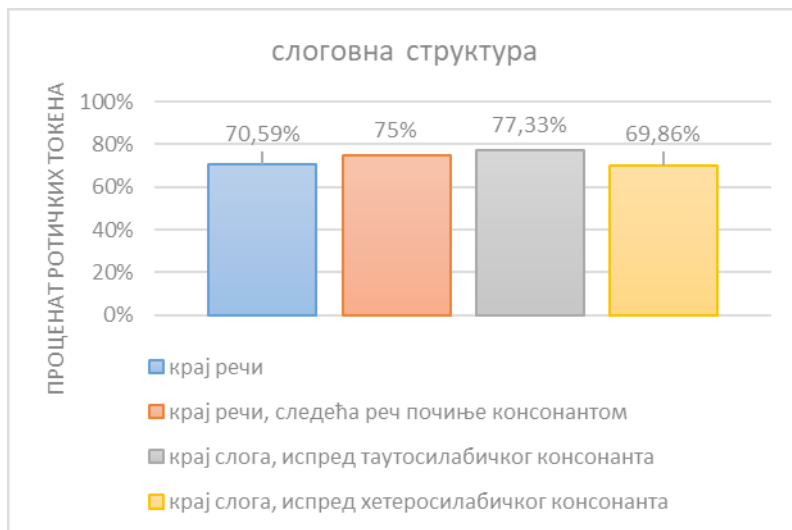

Графички приказ 3. Процент ротичких токена у односу на изложеност испитаника (не)ротичком варијетету енглеског језика

Ипак, с обзиром на релативно малу процентуалну разлику у погледу ротичности између групе изложене америчком и групе испитаника која је подједнако изложена америчком и британском варијетету, мишљења смо да је изложеност као фактор потребно детаљније испитати на већем узорку испитаника како би се донели сигурнији закључци. Наиме, међу нашим испитаницима било је оних који су пријавили већу изложеност америчком варијетету иако у њиховом говору није реализован ниједан ротички токен (0/14 у говору И14, који је свој говор описао као М1Х). Већа изложеност америчком изговорном моделу јесте, додуше, била значајна када је реч о групи студената који су као свој изговорни модел енглеског навели јужни британски стандард. Тачније, код оних испитаника код којих је проценат ротичности индивидуално био већи (85,71% у говору И1; 79,31% у говору И4), била је пријављена и већа изложеност општеамеричком. Међутим, податке о изложености енглеским варијететима, као и податке о изговорним моделима, дали су студенти. Ипак морамо узети у обзир и могућност да је код неких испитаника било речи о погрешној процени.

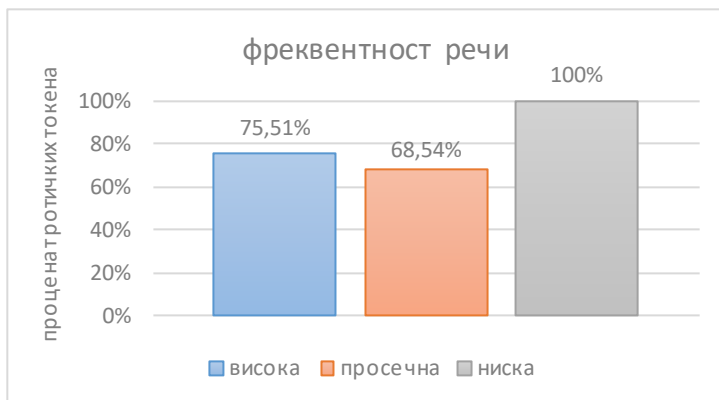
У оквиру лингвистичких фактора, приликом анализе слоговне структуре, највећа процентуална заступљеност ротичких токена (77,33%; 58/75 токена) забележена је на крају слога испред таутосилабичког консонанта. Затим, нешто мањи проценат (75%; 132/176 токена) забележен је на крају речи, тј. у случајевима где је након поствокалског апроксиманта /r/ уследила реч која је почињала консонантом. Процент ротичких токена на крају речи, уједно и на крају реченице, износи 70,59% (12/17 токена), док је, у односу на то, незнатно нижи проценат (69,86%; 51/73 токена) у примерима где је /r/ на крају слога, тј. испред хетеросилабичког консонанта. Ови подаци приказани су и на Графикону 4. Ако сагледамо наше резултате, можемо приметити да је у медијалној позицији уједно дошло до највеће (77,33%) и најмање (69,86%) процентуалне заступљености ротичког гласа. Ово имплицира да српски испитаници чешће изговарају поствокалско /r/ у комбинацији са још неким консонантом који припада истом слогу, односно, онда када је /r/ део консонантске

групе, у поређењу са случајевима где два консонанта припадају различитим слоговима. Овај резултат разликује се у односу на студије унутрашњег и спољашњег круга у којима је пријављена чешћа продукција ротичког гласа онда када је он једини консонант у коди слога (IRVIN, NEGI 2007: 142; LI, KAVAK 2017: 76).

Графички приказ 4. Процент ротичких токена у односу на структуру слога

Занимљиво је да се резултати нашег истраживања, када је у питању фактор као што је фреквентност речи, нису подударили са резултатима корејске студије (KANG 2013). Подсетићемо да је у корејској студији проценат ротичности био већи код високофреквентних речи (KANG 2013: 14). На Графикону 5, може се видети да је процентуална заступљеност ротичких токена у тренутном истраживању највећа код речи које одликује ниска фреквентност (100%; 6/6 токена). Нешто нижи проценат (75,51%; 185/245 токена) забележен је код високофреквентних речи, док је тај проценат најмањи (68,54%; 61/89 токена) код речи просечне учесталости.

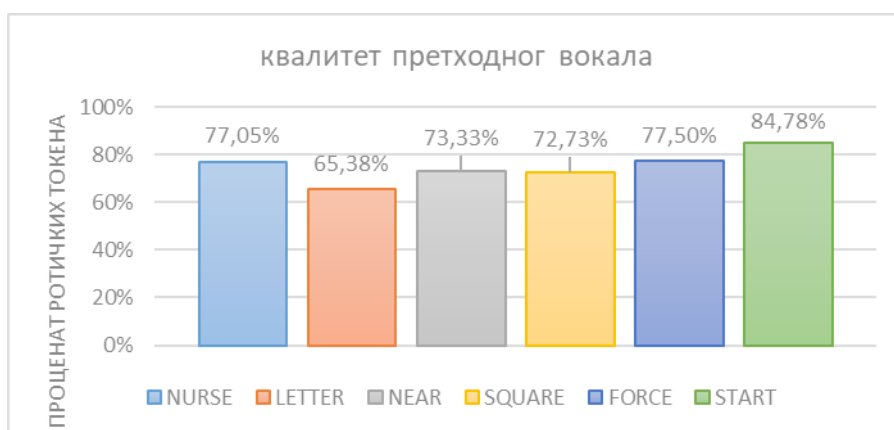

Графички приказ 5. Процент ротичких токена у односу на фреквентност речи

Верујемо да је високи проценат ротичких токена код речи ниске фреквентности последица веће пажње коју студенти поклањају изговору речи са

којима се не срећу толико често. Другачији резултати у односу на студију са корејским испитаницима могу бити мотивисани и разликама у матерњем језику испитаника. Конкретно, верујемо да се српски испитаници, када су у питању нискофреквентне речи, више фокусирају на продукцију сваког гласа понаособ, укључујући и ротички глас, до чега потенцијално долази због фонетског правописа српског језика. Иако је број нискофреквентних речи у нашој анализи био релативно мали (само 6), верујемо да би се и у случају нешто већег корпуса добили слични резултати. Наравно, како би се то са сигурношћу потврдило, потребно је спровести детаљнију анализу која би укључила већи број анализираних примера.

На крају, ако сагледамо вокал који претходи ротичком гласу, приметимо да је највећи проценат продукције поствокалског /r/ након вокала START (84,78%; 39/46 токена), док је најмањи проценат (65,38%; 68/104) забележен након вокала LETTER (в. Графикон 6).

Графички приказ 6. Процент ротичких токена у односу на квалитет претходног вокала

Ако упоредимо резултате тренутног истраживања са кинеском студијом (LI, КАВАК 2017), можемо уочити значајну разлику у резултатима. Тачније, у кинеској студији, највећи проценат ротичких токена уочен је код вокала NEAR, затим код вокала SQUARE, LETTER, и NURSE, док је за вокале START и FORCE била карактеристична слаба учесталост продукције ротичког гласа. У истраживању са кинеским испитаницима је продукција ротичког гласа била чешћа након вокала предњег реда (LI, КАВАК 2017: 81). С друге стране, у тренутном истраживању, највећи проценат ротичности забележен је управо код вокала START и FORCE. Резултати анализе показују, дакле, да је продукција поствокалског апроксиманта /r/ у говору српских испитаника из нашег узорка чешћа уколико је вокал који претходи неки од вокала задњег реда. Иста тенденција примећена је и код изворних говорника енглеског језика (IRVIN, NEGI 2007: 142). Најнижи проценат ротичких токена у нашој анализи је, у случају вокала LETTER, вероватно последица чињенице да је у таквим примерима поменути вокал био у ненаглашеном слогу. Наиме, претходна истраживања показала су да је продукција ротичког гласа чешћа код вокала у наглашеном слогу, у поређењу са ненаглашеним (LI, КАВАК 2017: 76).

5. Закључна разматрања

У овом раду анализирали смо продукцију поствокалског апроксиманта /r/ код српских говорника који енглески језик уче као страни са циљем да установимо ком стандардном изговорном моделу енглеског језика је говор српских студената ближи. Малобројност емпиријских истраживања у оквиру земаља које чине круг који се шири (енгл. *Expanding circle*), као и чињеница да је ротичност једна од најочљивијих разлика међу варијететима енглеског језика, били су разлози због којих смо се у овом раду усредсредили на испитивање ротичности говора српских студената.

Резултати анализе показују да је говор српских испитаника, у погледу ротичности, ближи (73,99%) општеамеричком варијетету енглеског језика. Продукција ротичког гласа је у раду сагледана у односу на одређене социолингвистичке и лингвистичке факторе. Када је реч о социолингвистичким факторима, резултати анализе указују на то да је продукција апроксиманта /r/ учесталија код мушких говорника у односу на женске говорнике. Такође, проценат изговорених ротичких токена био је већи код испитаника који су као свој изговорни модел навели општеамерички варијетет и оних испитаника који су пријавили већу изложеност америчком варијетету путем медија. Што се лингвистичких фактора тиче, код испитаника је уочена тенденција да чешће продукују поствокалско /r/ у нискофреквентним речима и у контекстима где је апроксимант /r/ у медијалној позицији, односно, на крају слога испред таутосилабичког консонанта. Такође, продукција ротичког гласа је у истраживању била учесталија након вокала задњег реда.

Нека од ранијих истраживања (PAUNOVIĆ 2009; SUDIMAC 2018) указала су на чињеницу да експлицитно изнети ставови према одређеним варијететима не одговарају увек конкретној језичкој употреби, чак ни када је реч о матерњем језику говорника. Стога, сличне тенденције су у неку руку очекиване када је реч о страном језику. Ако сагледамо однос одабраних варијетета енглеског језика и говор наших испитаника, можемо приметити да је говор студената, који су се у истраживању определили за амерички варијетет, у потпуности био ротички, за разлику од студената који су се у истраживању определили за британски изговорни модел. Наиме, код појединих испитаника у оквиру групе која је свој изговор описала као британски, проценат ротички изговорених токена био је поприлично висок (85,71% у говору И1; 79,31% у говору И4). Такође, у оквиру групе испитаника која је свој изговор описала као комбинацију америчког и британског варијетета, говор једног испитаника (И14) био је у потпуности неротички. Дакле, код појединих испитаника примећена су велика одступања од преферираног изговорног модела. Значајно је међутим и то да је и у овом истраживању уочена знатно већа изложеност студената америчком варијетету енглеског језика упркос томе што се наставни материјали који се користе у српским учионицама претежно заснивају на британском варијетету (JEROTIJEVIĆ TIŠMA, KARAVESOVIĆ 2019; ČUBROVIĆ, BJELAKOVIĆ 2020). Говорне тенденције студената, посебно оних студената који су наклоњени британском моделу, а који, упркос томе, продукују ротички глас, указују на то да утицај америчког варијетета

није занемарљив. Овакви резултати још једном потврђују то да се енглески језик, у контекстима где се он учи као страни, не учи само у формалним контекстима, већ да је изговор студената потенцијално више условљен варијететом коме су студенти изложени у мање формалним контекстима.

На самом крају, осврнућемо се на недостатке тренутног истраживања. Најпре морамо поменути неуједначен број мушких и женских испитаника у оквиру група формираних на основу одабраних изговорних модела, као и релативно мали број испитаника у оквиру тих група. Што се будућих истраживања тиче, сматрамо да је потребно изједначити број говорника када је у питању фактор попут пола, с обзиром на то да неуједначен број може довести до непоузданих резултата. Такође, како је у истраживању сагледан једино спонтани говор, социолингвистички фактор попут формалности задатка није било могуће анализирати. Стога, даља истраживања би такође могла истражити потенцијалне разлике у продукцији ротичког гласа у односу на степен формалности задатка. Истраживања овог типа пружила би првенствено теоријски допринос с обзиром на то да је број емпиријских истраживања у оквиру земаља које чине круг који се шири веома мали. Такође, таква истраживања имала би и практични допринос, будући да боље познавање изговорних тенденција студената може помоћи приликом израде наставних материјала који би у већој мери одговарали потребама студената.

Цитирана литература

- BAJBER, JOHANSON i dr. 1999: BIBER, Douglas and Stig JOHANSSON, Geoffrey LEECH, Susan CONRAD, Edward FINEGAN. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. England: Longman, 1999.
- BRUKS 2015: BROOKS, Greg. *Dictionary of the British English Spelling System*. Cambridge: Open Book Publishers, 2015.
- ČAND 2010: CHAND, Vineeta. "Postvocalic (r) in Urban Indian English". *English World-Wide*, 31(1) (2010): pp. 1–39.
- ČUBROVIĆ 2004: ČUBROVIĆ, Biljana. "Kuda ide RP?". *PHILOLOGIA: naučno-stručni časopis za jezik, književnost i kulturu*, broj 2 (2004): pp. 39–44.
- ČUBROVIĆ, BJELAKOVIĆ 2020: ČUBROVIĆ, Biljana i Andrej BJELAKOVIĆ. "Pronunciation Model Selection, or Do You Speak American?". *BELLS90 Proceedings*, 1 (2020): pp. 139–151.
- DEJVIS 2008: DAVIES, Mark. *The Corpus of Contemporary American English: 1 billion words, 1990–present*. <<https://www.english-corpora.org/coca/>> 17.03.2022.
- DEMIREZEN 2012: DEMIREZEN, Mehmet. "Which /r/ Are You Using as an English Teacher? Rhotic or Nonrhotic?". *Procedia–Social and Behavioral Sciences*, 46 (2012): pp. 2659–2663.
- DETERDING 2007: DETERDING, David. *Singapore English*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2007.
- DŽOUNZ 2006: JONES, Daniel. *Cambridge English Pronouncing Dictionary (17th Edition)*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- GIGERIĆ 1992: GIEGERICH, Heinz, J. *English Phonology: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
- GRUBOR, BJELOGRLIĆ i dr. 2008: GRUBOR, Jelena, Nataša BJELOGRLIĆ i Darko HINIĆ. "British or American English in Serbia, or Both?". *Nasleđe*, 11 (2008): pp. 123–131.

- GRUBOR, HINIĆ 2011: GRUBOR, Jelena i Darko HINIĆ. "Pronunciation Tendencies towards British and American English in EFL Teachers in Serbia: Are Teachers Immune to Global Influences?". *Nasleđe*, 17 (2011): pp. 299–310.
- IRVIN, NEGI 2007: IRWIN, Patricia and Naomi NAGY. "Bostonians /r/ Speaking: A Quantitative Look at (r) in Boston". *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*, 13(2) (2007): pp. 135–147.
- ISTVUD 1994: EASTWOOD, John. *Oxford Guide to English Grammar*. Oxford: Oxford University Press, 1994.
- JEROTIJEVIĆ TIŠMA, KARAVESOVIĆ 2019: JEROTIJEVIĆ TIŠMA, Danica i Dejan KARAVESOVIĆ. "Can a Foreign Accent Brand a Nation? Serbian EFL Learner's Perspective". *Filolog*, X/20 (2019): pp. 70–85.
- KANG 2013: KANG, Hyeon-seok. "Internal and External Constraints on Rhoticity in Korean English". *The Sociolinguistic Journal of Korea*, 21(2) (2013): pp. 1–27.
- KAR 2008: CARR, Philip. *A Glossary of Phonology*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2008.
- KAČRU 1990: KACHRU, Braj. "World Englishes and Applied Linguistics". *World Englishes*, 9(1) (1990): pp. 3–20.
- KAČRU 1994: KACHRU, Braj. "Englishization and contact languages". *World Englishes*, 13(2) (1994): pp. 135–154.
- KVERK, GRINBAUM i dr. 1985: QUIRK, Randolph, Sidney GREENBAUM, Geoffrey LEECH, and Jan SVARTVIK. *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London/New York: Longman, 1985.
- KESIDI 1985: CASSIDY, Frederic, G. *Dictionary of American Regional English*. Massachusetts/London: The Belknap Press of Harvard University Press, 1985.
- KOLINS, MIZ 2013: COLLINS, Beverley and Inger MEES. *Practical Phonetics and Phonology, 3rd Edition*. London/New York: Routledge, 2013.
- KRATENDEN 2001: CRUTTENDEN, Alan. *Gimson's Pronunciation of English*. London: Edward Arnold Publishers, 2001.
- KRISTAL 2008: CRYSTAL, David. *A Dictionary of Linguistics and Phonetics, 6th Edition*. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
- LI, KABAK 2017: LI, Zeyu and Baris KABAK. "Rhoticity in Chinese English: An Experimental Investigation on the Realization of the Variant (r) in an Expanding Circle Variety". *Alicante Journal of English Studies*, 30 (2017): pp. 61–92.
- MARFI 2019: MURPHY, Raymond. *English Grammar in Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- MEKDERMOT 2020: McDERMOTT, Christina. "Rhotic Environments: Effects of Dialect Exposure on Perception of Rhoticity". *Lifespans & Styles: Undergraduate Papers in Sociolinguistics*, 6(2) (2020): pp. 44–54.
- NAJT, DALČER i dr. 2007: KNIGHT, Rachael-Anne, Christina V. DALCHER and Mark J. JONES. "A Real-Time Case Study of Rhotic Acquisition in Southern British English". *Proceedings of the 16th International Congress of Phonetic Sciences*, Saarbrücken: Saarland University, (2007): pp. 1581–1584.
- NEGI, IRVIN 2010: NAGY, Naomi and Patricia IRWIN. "Neighbo(r)s nea(r) and fa(r). *Language Variation and Change*, 22 (2010): pp. 241–278.
- PAUNOVIĆ 2009: PAUNOVIĆ, Tatjana. „Sociolingvistički pogled u susedovo dvorište: stavovi prema jezičkim varijetetima“. *Radovi filozofskog fakulteta: filološke nauke*, 11(1) (2009): pp. 77–99.
- PETROVIĆ, GUDURIĆ 2010: PETROVIĆ, Dragoljub i Snežana GUDURIĆ. *Fonologija srpskoga jezika*. Beograd: Matica srpska, 2010. [orig.] Петровић, Драгољуб и Снежана Гудурић.

Фонологија српскога језика. Београд: Матица српска, 2010.

- PIRSI 2012: PIERCY, Caroline. "A Transatlantic Cross-Dialectal Comparison of Non-Prevocalic /r/". *University of Pennsylvania Working Papers in Linguistics*. 18 (2012): pp. 77–86.
- RIKARD 1969: RIKARD, Simeon. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica hrvatska, 1969.
- ROUČ 1991: ROACH, Peter. *English Phonetics and Phonology: A Practical Course (2nd Edition)*. Cambridge: Cambridge University Press, 1991.
- SANDKVIST, GAO 2016: SUNDKVIST, Peter and Man GAO. "Rhoticity in Yunnan English". *World Englishes*, 35(1) (2016): pp. 42–59.
- STOJIC 2017: STOJIC, Svetlana. "I Know Where the Best English Is Spoken: Some Serbian Students' Perceptions of and Attitudes Towards the Varieties of English". *Nasleđe*, 36 (2017): pp. 309–321.
- SUDIMAC 2018: SUDIMAC, Nina. „Stavovi srednjoškolaca prema osam urbanih varijeteta srpskog jezika“. *Srpski jezik: studije srpske i slovenske*, 23(1) (2018): pp. 561–580.
- ŠARBAVI, DETERDING 2010: SHARBAWI, Salbrina and David DETERDING. "Rhoticity in Brunei English". *English World-Wide*, 31(2) (2010): pp. 121–137.
- ŠARBAVI, HASNAN 2018: SHARBAWI, Salbrina and Afi HASNAN. "Reevaluating Rhoticity in Brunei English: The Case Study of the Kedayan". *Southeast Asia: A Multidisciplinary Journal*, 18 (2018): pp. 22–37.
- ŠI 2021: SHI, Jia. "Comparison of the Development of the Rhotic in Children Acquiring British and American English". *Proceedings of the 2nd International Conference on Language, Art and Cultural Exchange*, (2021): pp. 302–307.
- TAN 2011: TAN, Ying-Ying. "To r or not to r: A Sociophonetic Analysis of /r/ in Singapore English". *Proceedings of the 17th International Congress of Phonetic Sciences (ICPhS)*, (2011): pp. 1954–1957.
- TAN 2012: TAN, Ying-Ying. "To r or not to r: Social Correlates of /r/ in Singapore English". *International Journal of Sociology of Language*, 57 (2012): pp. 1–24.
- VELS 1982: WELLS, John, C. *Accents of English 1: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1982.

Marija Janevska

SERBIAN EFL LEARNERS' PRODUCTION OF POSTVOCALIC /r/

This paper presents a study of linguistic and sociolinguistic factors that modulate Serbian EFL learners' production of postvocalic /r/. The aim of the study was to assess the degree of rhoticity, i.e. to test whether Serbian EFL learners' speech is closer to the rhotic (General American), or the non-rhotic (Southern British Standard) English variety. Fifteen students (8 female and 7 male) participated in this research as informants. As for the external factors, the informants' gender, target norm, and their media exposure to the rhotic/non-rhotic English variety were closely observed. Internal factors which were taken into account were: syllable structure, the quality of the preceding vowel and lexical frequency. The results revealed that Serbian EFL learners' speech is, in fact, significantly closer (73.99%) to the rhotic English variety. The realization of postvocalic /r/ was higher among men, especially among those informants who labeled their pronunciation as General American and among the informants who reported greater exposure to the said English variety. In terms of linguistic factors, postvocalic /r/ was realized most often in less frequent words, specifically in word-medial position. The research findings also suggest that back vowels, in particular, tend to favor rhotic pronunciation.

Keywords: postvocalic /r/, rhotic variety, non-rhotic variety, Expanding Circle, sociolinguistic factors, linguistic factors, EFL